

De rol van de populier in het Nederlandse bos - Pro Silva voorjaarsexcursie 2009

Op 13, 14 en 15 mei 2009 vond de Pro Silva voorjaarsexcursie plaats. Het centrale thema van de excursie was 'de populier'. Tijdens deze excursie werd er volop gediscussieerd over de vraag of de populier een plaats verdient in het Nederlandse bos en op welke wijze hieraan vorm kan worden gegeven vanuit de Pro Silva gedachte? De excursie vond plaats in de Meierij, een populierengebied bij uitstek. In totaal 50 deelnemers bezochten verdeeld over de drie excursiedagen een aantal populierenbossen in de natuurgebieden Mortelen en Scheeken van Het Brabants Landschap in de omgeving van Boxtel en Liempde.

De ochtend van de excursie begon met een prachtige wilgenopstand van ca 35 jaar oud op een natte groeiplaats. De ondergroei bestond voor een groot deel uit brandnetels, een herinnering aan het landbouwkundig verleden, maar ook waren er al de eerste interessante planten te zien. Verder was er een goed ontwikkelde struiklaag, waarin zich ook al kandidaten melden voor de volgende boomlaag. De goede houtkwaliteit van de wilg was voor sommigen een positieve verassing. Wilgenhout is door haar grotere slijtvastheid zeer geschikt voor klompen, maar het hout kan ook worden afgezet als kist/pallethout of vezelhout. Deze toepassingen gelden ook voor populier. Populier van voldoende kwaliteit kan daarnaast ook worden afgezet als fineerhout.

Tijdens de wandeling naar het tweede excursiepunt waren er voorbeelden te zien van de hoge natuurwaarden die populierenbossen kunnen herbergen. Door de goede humusvorm die populier oplevert (mull-humus) en de lichtdoorlatendheid van de kroon kan zich onder populier een rijke flora ontwikkelen, hetgeen op meerdere plekken goed te zien was. Ook zijn er meer soorten aan de populier gebonden van menigeen denkt. De populier laat qua insecten de es bijvoorbeeld achter zich en er zijn 13 paddestoelen die het woord 'populier' in hun naam dragen. De populier vormt daarnaast niet alleen snel oogstbaar hout, maar ook snel dik dood hout.

Het tweede excursiepunt betrof een 40-jarige populierenopstand waarin 15 jaar geleden groepen met es zijn ingeplant. Er werd hier gediscussieerd over hoe populierenopstanden kunnen worden omgevormd naar gemengde meer natuurlijke loofbossen. Populier biedt immers een geschikt bosklimaat waar een nieuwe generatie bos profijt van heeft. Er werd geconcludeerd dat het inbrengen van es op zich een goede keus is, maar dat dit met het oog op de toekomstige houtkwaliteit wel in voldoende aantallen dient te gebeuren. Andere mengboomsoorten die volgens de deelnemers zouden kunnen worden ingebracht zijn: zoete kers, linde en zwarte noot. Er werd flink geworsteld met de vraagstelling hoe je een scherm van populier voor het behoud van het bosklimaat voldoende intact laat tot de volgende generatie in voldoende mate van de grond is gekomen. Veel deelnemers waren van mening dat het verstandig zou zijn om de plantafstand op korte termijn terug te brengen van 8 x 8 m naar 8 x 16 m of zelfs 16 x 16 m.

Het eerste excursieobject van de middag was een 40-jaar oude populierenopstand met een plantafstand van 6 x 7 m. In deze opstand was een mooie kruidlaag (o.a. eenbes, salomonszegel) en struiketage van onder meer hazelaar en meidoorn aanwezig. Door de stijgende beschaduwning van de struiklaag waren er bedenkingen over het toekomstperspectief van de kruidlaag. De vraag aan de deelnemers was hoe men deze populierenopstand zowel ecologisch als economisch zou beheren? Aangezien de populieren momenteel nauwelijks groei vertonen door het nauwe plantverband, waren veel deelnemers van mening dat de populieren geoogst dienen te worden. Er werd geopperd dat dunnen in deze opstand te laat was, omdat populier op latere leeftijd moeite heeft zijn kroon sterk uit te breiden. Gezien de goede prestaties van populier op deze gronden, de goede exploitatiemogelijkheden en het ontbreken van

zaadbronnen van andere soorten, vond men dat dit een geschikte locatie zou zijn om met populier door te gaan, eventueel gemengd met eik, zoete kers en es. Hier doet zich echter het grootste nadeel van de populier voor, namelijk de noodzaak om te planten. Populier verjongt zich immers niet of nauwelijks van nature. Gelukkig is de aanplant van populier niet duur. Ze kunnen bijvoorbeeld als stekken zonder wortels worden geplant met een grondboor op een plantverband van 8 x 8 of 10 x 10 m (ongeveer 1250 euro per ha), waarbij takafval kan blijven liggen. Door zijn grote lichtbehoefte dienen ingrepen relatief grootschalig te zijn. Hierbij deed zich al snel de vraag voor hoe dit past binnen Pro Silva beheer? Veel deelnemers waren van mening dat dit op sommige locaties prima past, bijvoorbeeld in het geval van deze opstand. De struiklaag zou afgezet kunnen worden om de nieuwe generatie populieren niet in de weg te staan en vervolgens weer uit te lopen. Zo zal zich weer snel een rijk gestructureerd bos ontwikkelen, waarbij de rijke kruidenlaag zich weer kan herstellen. Er werd wel geopperd om hier een daar een stuk van de oude opstand te laten staan, zodat de populieren op termijn dood hout kunnen leveren en er meer structuur in het bos komt.

Aan het eind van de middag werd een pas aangelegd loofbos bezocht waarin populier is aangeplant samen met andere loofboomsoorten zoals es, beuk, eik en haagbeuk. Hierbij is vooral voor de populier gekozen in verband met de grote, maar sterk afnemende, landschappelijke rol die de populier in dit gebied speelt. De deelnemers waren vrijwel zonder uitzondering enthousiast over de wijze waarop populier is gebruikt bij de aanleg van een nieuw loofbos en de toekomstperspectieven van het bos. De populier zorgt snel voor een bosbeeld en voor blijvende structuurvariatie en vervult een positieve rol als schermboom. Op detailniveau werd wel kritisch stilgestaan bij de verschillende groeiritmes van de boomsoorten en de schaal waarin dit soort mengingen zijn aangelegd. De soortenkeuze biedt veel mogelijkheden, maar de wijze waarop ze in het perceel gemengd zijn zal voor onnodige uitval zorgen, zoals de combinatie van eik met een scherm van populier. De populieren waren niet evenredig over het perceel verspreid, maar wel in rijen geplant. Dit werd door veel deelnemers als een gemiste kans beschouwd.

De algemene conclusie van de drie excursiedagen is dat de populier, gezien zijn houtproducerende waarde en (meeliftende) natuurwaarden, zeker een plaats verdient in het Nederlandse bos. Daarnaast werd er gesteld dat in een gebied als de Meierij, met een lange traditie van populierenteelt, de populier ook vanuit cultuurhistorisch en landschappelijk oogpunt een grote rol moet blijven spelen. Aandachtspunt bij de populier is de noodzaak tot planten en de sterke lichtbehoefte, waardoor relatief grootschalig werken en tijdig dunnen noodzakelijk is. Velen waren van mening dat dit prima samen kan gaan met instandhouding van de hoge natuurwaarden die we op deze dag hebben gezien. De boom werd dan ook betiteld als de 'Grote Vriendelijke Reus'.

Martijn Boosten & Patrick Jansen (met bijdragen van René Olthof, Anton Vos & Bas van de Wiel)